

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

**KAYBOLAN MAHALLE KÜLTÜRÜNDE ESKİ
İSTANBUL KAHVEHANELERİ**
(Yüksek Lisans Tez Raporu-Belgesel)

Hazırlayan:
Hüseyin YILDIZ

İstanbul, 2018

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

**KAYBOLAN MAHALLE KÜLTÜRÜNDE ESKİ
İSTANBUL KAHVEHANELERİ**
(Yüksek Lisans Tez Raporu-Belgesel)

Hazırlayan:

Hüseyin YILDIZ

Öğrenci No:

150770006

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Tarık AYLAN

İstanbul, 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Kaybolan Mahalle Kültüründe Eski İstanbul Kahvehaneleri**” bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, Akademik Etik ilkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden yardım almadan, bizzat kendimin hazırladığına and içerim 03.02.2018

Hüseyin YILDIZ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

03.10.2018.

Enstitümüz **Sinema-TV** Ana Sanat Dalı **Sinema-TV** Programı yüksek lisans öğrencilerinden **150770006** numaralı **Hüseyin YILDIZ**'ın "**Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği**"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Kaybolan Mahalle Kültüründe Eski İstanbul Kahvehaneleri**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 23/01/2018 tarih ve 2017/04 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

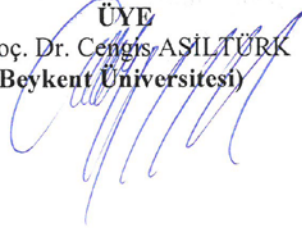
DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Tarık AYLAN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ASIL TURK
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Yrd. Doç. Kemal ÇİPE
(İstanbul Gelişim Üniversitesi)

TEŞEKKÜR

Çalışmanın başından beri yanımda bulunan; Fırat Yavuz, Mustafa Çatıkkaş, Daimi Yılmaz, Yılmaz Yıldız'a, montaj aşamasında bize yardımcı olan; StudioAlekka, Ali Ekber Kayış ve Sinan Demirtaş'a, değerli fikirleri ile yönlendirici olan; Doç. Dr. Aslı Kotaman Avcı ve Yrd. Doç. Dr. Tarık Aylan'a teşekkürlerimi sunarım.

Adı ve Soyadı : Hüseyin YILDIZ
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Tarık AYLAN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2018
Alanı : Sinema-TV
Anahtar Kelimeler : Mahalle Kültürü, Kahvehane, İstanbul, Nostalji

ÖZ

KAYBOLAN MAHALLE KÜLTÜRÜNDE ESKİ İSTANBUL KAHVEHANELERİ (BELGESEL)

Bu çalışmada amacım; her geçen gün değişen İstanbul'da, artık ömürlerini tamamlamak üzere olan kahvehaneleri anlatmaktır. Ömürlerini tamamlamak üzere olmasının çeşitli nedenleri vardır elbette, bu nedenlerin en önde geleni mahalle kültürünün de artık İstanbul'da kaybolmasıdır. Tarihsel süreç göz önüne alındığında, sözünü ettiğimiz yapılar sürekli değişime uğramıştır. Bu bakımdan ilgi çekici olan bu değişimin hem mahalle üzerindeki etkisi hem de birbirini besleyen, organik bir bağ ile birbirlerine bağlanmış kahvehanelerin serüvenidir. Bu noktada kaybolan mahalle kültürü içerisinde kahvehane kültürünün de silikleştiğini, yaşadığımız hızlı tüketim çağında; insanların yeni tercihleri doğrultusunda, artık atıl bir hal aldığı gerçeğini göstermektedir.

Adı ve Soyadı : Hüseyin YILDIZ
Danışmanı : Assist. Prof. Dr. Tarık AYLAN
DegreeandDate : Master, 2018
Major : Cinema-Tv
KeyWords : NeighbourhoodCulture, CoffeeHouses, Istanbul, Nostalgia

ABSTRACT

OLD ISTANBUL COFFEE HOUSES IN LOST NEIGHBOURHOOD CULTURE (DOCUMENTARY)

My purpose in this study is the coffee houses that are about to complete their lives in Istanbul, which is changing every passing day. There are various reasons why they are about to complete their lives, of course, the most prominent of these causes is the disappearance of the local cultures in İstanbul. When the historical process is taken into consideration, the constructions we are talking about have constantly changed. This change, which is interesting from my point of view, is both the influence on the neighborhood and nurturing each other, the success of coffee houses that are interconnected by an organic bond. My goal is to show that the culture of the coffee shop has become faded in the culture of the lost neighborhood now is the fact that the show gets an inert state. And that people are idle in the age of rapid consumption.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
GİRİŞ	1
1.ÇEKİM ÖNCESİ SÜRECİ.....	4
1.1 ESKİ KAHVEHANELERİN ARAŞTIRILMA SÜRECİ	4
1.2 RÖPORTAJ YAPILACAK ADAYLARIN BELİRLENMESİ VE ÖN GÖRÜŞME.....	5
1.3.ÇEKİM TAKVİMİNİN BELİRLENMESİ.....	5
1.3.1 Çekim Takviminin İçeriği	6
1.4.ÇEKİM MALZEMESİ.....	7
1.5.ÇEKİM İÇİN MEKAN ANALİZİ.....	7
1.5.1 Gerekli İzinlerin Alınması	7
2.ÇEKİM SÜRECİ	8
2.1.YAPIM EKİBİ	8
2.2. PRODÜKSİYON LİSTESİ.....	8
2.2.1.Sanat	8
2.2.2.Kostüm	8
2.3.FİLMİN KÜNYESİ	9
2.4.FİLMİN BÜTÇESİ	10
3. ÇEKİM SONRASI SÜRECİ.....	11
3.1. FİLMİN KURGUSU.....	11
EKLER	15
Ek 1. Çekimler	15
Ek 2. Resimler.....	19
ÖZGEÇMİŞ	23

GİRİŞ

Bu çalışmada kaybolan mahalle kültürü içerisinde sayıları git gide azalan kahvehanelerin bugünkü perspektifine odaklanmaktadır. Ana çatıya gelmeden önce, kahvehanelerin toplumumuzda tarihsel gelişimi üzerinde biraz durmak faydalı olacaktır. Kahvehaneler, Osmanlı toplumundan günümüz toplumuna geçene kadar birçok kereler yapı değişimine uğramıştır. Bu değişimler tarihsel ve sosyal olaylar temel alındığında açıklanabilir. Değişimleri kronolojik bir açıdan yorumlamak daha uzun bir çalışma gerektirdiğinden, konuyla ilgili belli başlı özelliklere değinerek geçilecektir.

Osmanlı'da ilk kahvehanenin 16.yy'da Tahtakale'de açıldığı bilinmektedir. Sonraları kahvenin yaygın bir içecek halini alması ile bu sohbet mekânları çoğalmış, her mahallede bir veya daha fazla olmak üzere açılmıştır. Bu kahvehanelerin belli türleri vardı: Semai Kahvehaneler, Balıkçı Kahvehanesi, Tulumbacı Kahvehaneleri, Sabahçı Kahvehaneleri ve diğerleri... Bu kahvehanelerin müdavimleri sosyal hayattaki konumlarına göre değişirdi. Sosyal ve politik yaşamın tarih akışı içerisinde değişimi ile yavaş yavaş bu farklı türler literatürden silinmiştir. Önceleri mahallelerde sohbetlerin edildiği, mahalli problemlerin çözüldüğü, gündelik politikaların halk arasında dillendirildiği, aşık atışmalarının düzenlendiği, orta oyunu gösterilerinin yapıldığı mekanlar olan kahvehaneler zamanla bu özelliklerini yitirmiştir. Osmanlı tebaasının içerisindeki çok uluslu yapı ve farklı kültürlerin etkileşim halinde olması keza dinsel, ticari ve etnik anlamda bu çeşitliliğin mahallelere, dolayısıyla kahvehanelere yansımada doğrudan rol oynamıştır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni bir ulus yaratma bilinci ile hareket edilmiş, farklı etnik unsurlar zaman zaman sıkıntılar yaşamışlardır. Bunların arasında bulunan Rumlar, Ermeniler, Museviler bu kültürün içerisinde mihenk taşlarındandı. Günümüz toplumuna gelene dek, politik gelişmelerden kaynaklı tebaalarında sayısal azalma olmuştur. Etnik azalma mahalle kültürünün değişmesine etki eden önemli gelişmelerdendir. Bir diğeri ise; canlı bir organizma olan mahallenin idari kanunlar eliyle yok edilmesidir. Sınırların yeniden çizilmesi, günümüzün yerel idari kanunları

ile semtlerin içerisinde eriyen mahalle, kaybolamaya yüz tutan bir alt birim haline gelmiştir.

Yakın dönem göz önüne alındığında, bu süre içerisinde hem mahalle kültüründe hem de kahvehane kültüründeki bu değişimler görülmüştür. Mahalle kültürü ile organik bağı bulunan kahvehaneler bugün neredeyse ortadan kalkmış, yerini başka formatlarda sohbet mekânlarına bırakmıştır. Bu noktada Abdülkadir Emeksiz'e kulak verelim ;

“ Mahalle kahvehaneleri, 16. Yüzyıldan itibaren ortaya çıkarak tarihsel sürekliliğiyle, mekan ve kültür bakımından yaygınlığıyla gündelik hayattaki etkisi ve dışa dönük sosyal kültürel yapılanmasıyla mahallenin şehir hayatına doğrudan dahil olabilmeleri demektir(...)Mahalle kahvehanesi, aynı zamanda idari karar merkezi olagelmıştır. Mahalleli, günlük sohbetleri dışında mahalle ve mahalle ile ilgili sorunları kahvehanelerde görüşmüş ve karara bağlamıştır.” (Emeksiz, 2009, s.127.)

Mahalle kahvehanelerinin bu sosyal ve kültürel işlevleri, bugünün İstanbul'unda artık çok uzaklarda kalmış bir tarihtir. Yukarıda belirttiğimiz gibi mahalle ve kahvehane arasında kurulmuş bu organik bağ yüzyıllar boyunca devam etmiş, adeta bir hukuk kurumu gibi işlemiştir. Bu gibi durumlar mahalli bağların birbirine sıkı sıkıya bağlanmasında etkili olagelmıştır. Eski mahalle kültürünün ucundan kıyısından yakalamış olan insanların nostaljik bir duygu ile hareket edip, eskiye özlem duymaları pek yadırganacak bir durum değildir. Birlik, beraberlik içerisinde sürdürülen yaşam bugünün şartları düşünüldüğünde İstanbul'un eski sakinlerinin yüzyıllardır tecrübe ettiği tarzıdır. Eskiye kavuşamamayı bilmenin ağırlığı ile yitip giden mahalle kültürünün, kahvehanelerinin arkasından incelikli bir hüznü biriktirirler. Uzun dönem mahaller üzerine araştırma yapmış Cem Behar'a göre ;

“ Yirmi birinci yüzyılın İstanbul şehrinde artık mahalle yaşamı bir realite olmaktan tamamen çıkmıştır. Geri dönebileceğini sanmanın da bir anlamı yoktur. Mahalle kavramı sadece bir özlem konusu, sempatik bir çocukluk anısı, yaşlı İstanbulluların biyografisinde hoş bir arka plan(...) bazı popüler televizyon dizilerinin ahşap evlerden oluşan set dekoru haline gelmiştir. Kaybolmuş bu mazi bundan sonra bir bilin, tarih veya müze konusu olabilir ancak.” (Behar, 2014, sf.14.)

Yeni dönem de televizyonlarda ortaya çıkan mahalle kültü Cem Behar'ın da ifade ettiği gibi sadece set dekoru halindedir bugün. Yine televizyonlarda gördüğümüz, kahvehanelerin o dekor içerisindeki yeri tarihteki rolü ile iliştilirilebilir ancak, Bu kavramlar içimizde sıcak bir duygu halinde yerlerini elbette koruyacaktır. Eskiye duyduğumuz özlemle zaman zaman hatıralarımızda yer bulacaktır. Ama çağımızın gerçekliği; yeni tüketim tarzları, insanların birbirlerine güvensiz halleri, çıkarları uğruna hiç gözünü kırpmadan yalana, düzenbazlığa başvurmaları bu durumu ortadan kaldırsa da, o mahalle sıcaklığı bazı insanların yüreğinde kalmaya devam edecektir. Fakat bu durum, yeni düzenin karşısında sadece bir iyi niyet merhalesi halinde kalacaktır.

Bugün artık çizilen mahalli sınırlar, mesafelerin birbirine iyiden iyiye yaklaşması küçük mahalle yaşamının işlevinin ortadan kalktığının göstergeleridir. İstanbul özelinde konuşacak olursak, kaybolan mahalle kültüründe bu kahvehanelerin yeri geçmişte kalan; güzellikleriyle, sohbetleriyle, paylaşımlarıyla tarihteki yerini almak olacaktır.

1.ÇEKİM ÖNCESİ SÜRECİ

1.1 ESKİ KAHVEHANELERİN ARAŞTIRILMA SÜRECİ

Bu çalışmaya başlamadan önce, Savaş Ay'ın resimli kitap çalışması olan Eski İstanbul Kahvehaneleri incelenmiş ve odak noktaya oradan seçilen kahvehaneler alınmıştır. Bu kahvehanelerin ortak özellikleri, İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinde bulunmalarıdır. Birçoğu yüz yıla yaklaşık tarihleri ile bulunduğu semtlerin önemli noktalarında bulunmaktadır. Bu duruma ek olarak mahalle kültürünün geçmişte hala örnek olduğu semtlerdir. Bu bağlamda kaybolan mahalle kültürü araştırmaları için önemli bir kaynak olan 'Bir Mahalle'nin Doğumu ve Ölümü(1494-2008) Osmanlı İstanbul'unda Kasap İlyas Mahallesi' kitabı incelenmiştir. Yine Salah Birsal'ın Kahveler Kitabı geçmişin çeşitliliğini anlamak açısından incelenen kitaplardandır.

Ayrıca kahvehanenin kültürel, sosyal ve tarihsel yeri hakkında birçok makale de elden geçirilmiştir. Makalelerde kahvehane kültürü ve mahalle kültürü arasındaki organik bağ göz önüne alınmıştır. Eski arşivlerden İstanbul resimleri ve videoları araştırılmıştır. Erol Taş Kahvehanesi özelinden bir sinema figürü olan Erol Taş'ın arşivlerden kahvehanesinde yaptığı çalışmaların görüntüleri bulunmuştur. Osmanlı döneminde çekilen ilk kahvehane fotoğrafları gözden geçirilmiş, eski temsilin gözler önüne serilmesi için bir adet eski resim belgesel filmde kullanılmak üzere seçilmiştir.

1.2 RÖPORTAJ YAPILACAK ADAYLARIN BELİRLENMESİ VE ÖN GÖRÜŞME

İstanbul'un eski semtlerinin en eski kahvehaneleri Savaş Ay'ın kitabı olan İstanbul'un Kahvehaneleri baz alınarak seçilmiştir. Ön araştırmalarda bazı kahvehanelerin mevcut yerlerinde olmadığı tespit edilmiştir. Bir kısmından ise çekim izni alınamamıştır. Bir aylık bir ön görüşme süreci sonrasında, Samatya'da Tarihi Emirgan Kahvehanesi, Cankurtaran'da Erol Taş'ın Kahvehanesi, Bebek'te Bebek Kahve, Balat'ta ise Akel Kahvehanesi diğerlerinin temsilinde seçilmiştir. Derviş Ayan, Nevin Taş, Ö. Selahattin Atakan, Kadir Akel ile ön görüşmeler yapılmıştır. Ön bilgiler toplanmış, müdavimlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çekim yapılacak alanlar dikkate alınmıştır.

1.3.ÇEKİM TAKVİMİNİN BELİRLENMESİ

Mart 2017 ile beraber alan araştırması başlamıştır. Birer hafta ara ile, önce Samatya ve Balat semtlerinde bulunan; Tarihi Emirgan Kahvehanesi ve Akel Kahvehanesi'ne giderek Nisan ayı için çekimler kararlaştırılmıştır. Sonrasında Cankurtaran ve Bebek semtlerinde de aynı durum tekrarlanmıştır. Samatya, Cankurtaran, Balat çekimleri ekipmanların gelmesiyle 25.04.2017 tarihinde yapılmıştır. Bebek semti Suriçi'nden farklı bir konumda olduğu için çekim zamanı bir gün sonraya 26.04.2017 tarihine alınmıştır. Prof. Dr. Cem Behar'ın yoğun programından dolayı takip eden zamanda bir buluşma gerçekleştirilememiş ancak yeni okul döneminde röportaj için takvim alınmıştır. 30.10.2017 tarihi için anlaşılmıştır.

1.3.1 Çekim Takviminin İçeriği

Çekim Adı	Çekim Tarihi	Saat Aralığı	Toplam Görüntü Kaydı	Toplam Kamera Sayısı
CEM BEHAR RÖPORTAJ VE DETAY	30.10.2017	13.30-14.15	32 DK	1
DERVİŞ AYAN RÖPORTAJ VE DETAY	25.04.2017	10.00-11.00	27 DK	1
NEVİN TAŞ RÖPORTAJ VE DETAY	25.04.2017	12.30-13.00	25 DK	1
KEMAL KARAYEL RÖPORTAJ VE DETAY	25.04.2017	13.00-13.20	6 DK	1
Ö.SELAHATTİN ATAKAN RÖPORTAJ VE DETAY	26.04.2017	14.30-15.30	41 DK	1
KADİR AKEL RÖPORTAJ VE DETAY	25.04.2017	15.30-16.00	24 DK	1

1.4.ÇEKİM MALZEMESİ

Çekimler için, Mustafa Çatıkkaş ve Sinan Demirtaş'tan ekipmanlar bedelsiz olarak temin edilmiştir. Bir adet Panasonic full hd camera, bir adet aydınlatma ışığı, zoom ses kaydedici Mustafa Çatıkkaş'tan alınmıştır. Canon 5 d markII ise Sinan Demirtaş'tan alınmıştır.

1.5.ÇEKİM İÇİN MEKAN ANALİZİ

Çekimler; Samatya, Cankurtaran, Balat ve Bebek'te belirlenen İstanbul'un en eski kahvehanelerinden olan bu mekanlarda tamamlanmıştır. Prof. Dr. Cem Behar ile yapılan söyleşi İstanbul Şehir Üniversitesi'nin Dragos'ta bulunan kampüsünde gerçekleştirilmiştir. Dış çekimler doğal ışık yardımı ile iç çekimler ise aydınlatma ışığı kullanılarak yapılmıştır. Mekanlar analiz edilirken oranın ruhuna uygun, izleyiciye duygusunu geçirecek materyaller incelenmiştir. Işığın ve açının en uygun olduğu bölgeler röportajlar için önceden kurgulanmıştır. İçerisinin masa ve sandalye düzenine göre de detay görüntüler alınmadan kamera açıları öncesinden hesaplanmıştır.

1.5.1 Gerekli İzinlerin Alınması

Çekimler için karar kılınan mekanlar için, özel mülk olanlar da dahil olmak üzere gerekli izinler alınmıştır.

2.ÇEKİM SÜRECİ

Çekimler, kendi ekibimiz ile gerçekleştirilmiştir. Herhangi bir şirketten ya da kişiden sponsorluk desteği alınmamıştır.

2.1.YAPIM EKİBİ

SAYI	KİŞİ	GÖREVİ
1	HÜSEYİN YILDIZ	YÖNETMEN
2	FIRAT YAVUZ	GÖRÜNTÜ YÖNETMENİ
3	MUSTAFA ÇATIKKAŞ DAİMİ YILMAZ	KAMERA
4	SİNAN DEMİRTAŞ	SES
5	SİNAN DEMİRTAŞ	KURGU

2.2. PRODÜKSİYON LİSTESİ

Çekimler gerçek mekanlarda yapıldığından ekstra bir prodüksiyon listesi oluşturmaya gerek kalmamıştır.

2.2.1.Sanat

Gerçekçi bir belgesel anlayışı ile yapılması planlanan çalışmaya bu doğrultuda her hangi bir müdahale yapılmamıştır

2.2.2.Kostüm

Çekimlerde röportajcılarının günlük yaşamlarındaki kostümleri kullanılmıştır.

2.3.FİLMİN KÜNYESİ

ÇEKİM MALZEMESİ

EKİPMAN	SAYI
CANON 5D MARK II KAMERA	1
PANASONİC FULL HD VİDEO KAMERA	1
TRİPOT	1
ZOOM SES KAYIT CİHAZI	1
BEYAZ IŞIK	1

2.4.FİLMİN BÜTÇESİ

HİZMET	SAYI	BİRİM MALİYETİ	TOPLAM MALİYET
HÜSEYİN YILDIZ YÖNETMEN	1	-	-
FIRAT YAVUZ GÖRÜNTÜ YÖNETMENİ	1	-	-
SEFA ÇELİKSAP SANAT YÖNETMENİ	1	-	-
SİNAN DEMİRTAŞ KURGU	1	-	-
SİNAN DEMİRTAŞ SES	1	-	-
CANON 5D MARKII	1	-	-
PANASONİC FULL HD VİDEO KAMERA	1	-	-
TRİPOT	1	-	-

BEYAZ IŞIK	1	-	-
ULAŞIM		-	300
CATERİNG			400
TOPLAM MALİYET		-	700

3. ÇEKİM SONRASI SÜRECİ

3.1. FİLMİN KURGUSU

Projenin çekim aşaması 25.04.2017 tarihinde başlamış 30.10.2017 tarihinde bitmiştir. Bu aşamada Studio Alekka ile anlaşılmıştır. 25.12.2017 tarihinde çalışmalara başlanılmış, 18.01.2017 tarihine kadar belirli aralıklarla çalışmalar devam etmiştir. Projenin 155 dk çekim zamanı olarak ortaya çıkmıştır. İlk olarak 52 dakikalık röportaj ve detay kurgusu yapılmış, sonrasında 32 dakikalık kaba kurgu ortaya çıkmıştır. Final kurgusu; ses miksajının yapılması, renk düzenlenmesinin eklenmesi, giriş ve çıkış jeneriğinin bitirilmesiyle beraber 20,50 dakikalık belgesel film ortaya çıkarılmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Osmanlı'dan günümüze kadar gelen sohbet mekanlarından kahvehanelerin bugün geldiği nokta anlatılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda birbiri ile organik bir bağ ile bağlanmış 'Mahalle Kültürü' odak noktaya alınmıştır. İstanbul'un en eski semtlerinden Samatya, Cankurtaran, Balat ve Bebek'te seçilen dört kahvehane hem kahvehane hem de mahalle kültürü bağlamında incelenmiştir.

Bugün kentsel dönüşüm ile, hızla çok katlı blok apartmanların, sitelerin ve plazaların çok kısa sürede etrafımızı kapladığını görmekteyiz. Şehir 1960'lı yıllardan başlayarak göçle var olan nüfusuna her geçen sene kat be kat yenisini eklemiştir. Nüfusu her geçen gün artan şehirde farklı ihtiyaçlar hasıl olmuştur. İnşaat tiplerinin değişmesi tekil evlerin ortadan kalkması apartman hayatının yerleşmesi, mahalle kültürünün yavaş yavaş silinmesine zemin yaratan sebeplerdendir. 1980'li yıllar ise Türkiye'nin bambaşka bir ekonomik dönüşümünün başlangıcı olmuştur. Artık apartmanların da aşıldığı site, plaza ve dev alışveriş merkezleri bu ekonomik dönüşüm sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu noktada yeni tüketim alışkanlıkları ortaya çıkmıştır.

Kafelerin yaygınlaşması bu yeni kültürün kökleşmesi 2000'li yılların başından itibaren günümüze değin sürmüştür. Orta sınıfın büyümesi ve alışkanlıklarını değiştirmesi ile birlikte görece daha konforlu ve lüks olan kafeler, eskiden yaygın sohbet mekanları olan kahvehanelerin yerini almaya başlamıştır. Gündelik hayat içerisinde, küçük mahalle yaşamında mahalle kahvehanesinin önemi ayrı bir yerde durmuştur. Mahalleli'nin dertlerine çözüm bulduğu, sohbet ettiği, iş bulduğu yerlerdir. Günümüz mahallelerinde ve kafelerin böyle durumları gözlemlemek pek mümkün değildir. İşte bu durumdan ötürü İstanbul'un eski mahallelerinde oturup mahalle kültürünün kıyısından kenarında tutmuş olan insanların nostaljilerini anlamak mümkündür.

Gözlemlediğimiz dört kahvehanede röportajcılarının hepsinde gördüğümüz olgu; geçmişe duydukları özlemdir. Eskiden müslüman ve gayrimüslim mahalle yaşamının kozmopolit durumuna şahit olmuş bu insanlar bazı politikalar sonucunda topraklarını terk etmiş gayrimüslim komşularına olan özlemlerini dile getirmişlerdir. Kahvehanelerini aldıkları insanlarda ya Rum ya da Acemlerdir. El değişen bu kahvehanelerin bugünkü sahiplerin babaları ve dedelerinin bu insanlarla problemsiz yaşamaları ve hasretle anmaları mahalle içi dayanışmada Müslüman veya Gayrimüslim ayrımı yapılmadığının açık gözlemidir. Onlar için şimdinin İstanbul’u ise eski mahallerin olmadığı, birbirlerinin dertlerini bilmeyen, birbirine yabancı insan topluluklarının yaşadığı şehirdir. Bu insanların geçmişe duydukları özlemin ana ekseninde insanın insanla birbirine değerek yaşaması vardır. Hala açık olan bu kahvehanelerde genellikle yaşlıların olması da tesadüf değildir. Eskiye olan özlemlerini, bir avuç da kalmış olsalar bu mekanlarda geçirmeyi adet edinmişlerdir.

Gerek Prof. Dr. Cem Behar’ın gerekse kahvehane sahibi ve müdavimlerinin söylediklerinden ve bu süreçte gözlemlerimizden yola çıkarak şu değerlendirmeleri yapabiliriz; Geleneksel mahalle anlayışından uzaklaşılalı çok uzun seneler olmuştur. İstanbul’da artık bir mahalle kültüründen söz etmek mümkün değildir. Kahvehaneler çekim yaptığımız semtlerde kafelerin sayılarının gerisinde kalmış, azınlığa düşmüştür. Uzun senelerdir birçok kahvehanenin yapı değişimine uğradığını çevremizde gözlemlemiştik. Kahvehane sahipleri de artık bu değişimin karşısında duramayacaklarını ifade etmişlerdir. Kazançlarının da eskisi gibi olmadığını altını çizmişlerdir. Bütün bu ifadeleri alt alta dizersek; organik mahalle anlayışının kayboluşundan sonra, bu anlayışın yapıtaşlarından kahvehanelerin de değişimin önünde durması pek mümkün değildir. Bu hızlı değişim çağında, kahvehanelerin önümüzdeki dönemde anılarımızda yaşayan bir olgu olarak kalması kaçınılmaz görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Emeksiz, A.(2009). “ İstanbul Kahvehaneleri ” . iç. Özdem, F.(ed.). Karaların ve Denizlerin Sultanı İstanbul. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.127.
- Bir Mahalle'nin Doğumu ve Ölümü (1494-2008) Osmanlı İstanbulu'nda Kasap İlyas Mahallesi, Cem Behar. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul: 2014

EKLER

EK 1. Çekimler

Çekim Süreci

Önceden belirlenmiş olan 4 kahvehanede; Tarihi Samatya Kahvehanesi, Erol Taş'ın Kahvehanesi, Bebek Kahve ve Akel Kahvehanesi'nde toplam iki gün 25-26 Nisan 2017 tarihlerinde röportajlar, iç mekan çekimleri ve detay çekimleri gerçekleştirilmiştir. 30 Ekim 2017 tarihinde ise Prof. Dr. Cem Behar ile mülakat yapılmış ve kaydedilmiştir.

Derviş AYAN'ın Çekimleri

İstanbul'un tarihi yarımadasında, Samatya semtinde bulunan Tarihi Emirgan Kahvesi'nin yaklaşık kırk yıllık sahibi olan Derviş Ayan ile çekimler yapılmadan bir ay kadar önce kahvehanesinde görüşmeler yapılmıştır. 25 Nisan 2017 tarihinde bu çekimler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca detay çekimler ve mahalle çekimleri de aynı günde tamamlanmıştır.

Derviş Ayan'a sorulan sorular

Kırk yılı aşkın süredir kahvehanecilik işi yapan Derviş Ayan'a (Arap Derviş) işletmenin tarihçesi, semtin değişimi, mahalle kültürü, değişen kahvehanecilik koşulları üzerine sorular sorulmuştur.

Mesleği ve Hayatına Dair Sorular

- 1.Kimdir Arap Derviş ? Kahveciliğe nasıl başlamıştır ?
2. Mardin'den Samatya'ya gelişinizi bize anlatır mısınız ?
- 3.Kırk yıldan fazladır işlettiğiniz kahvehanenizde ve de Samatya semtinde hangi değişimler yaşandı ?

4.Samatya eskinden daha kozmopolit bir yerdi. Farklı kültürlerden insanların bulunduğu bir semtti. Düünden bugüne kahvehaneye devam eden müşteri profilinde nasıl bir değişim oldu ?

5. Arap Derviş'ten sonra bu mekanı işletecek birileri var mı ? Varsa aynı şekilde kahvehane olmasından mı yana ?

Cem BEHAR Çekimleri

Cem Behar'ın çekimleri 30.10.2017 tarihinde İstanbul Şehir Üniversitesi Dragos kampüsünde saat 13.30-14.15 arasında gerçekleştirilmiştir.

Cem BEHAR Soruları

1. Mahalle kültürünün oluşmasında ne gibi etmenler vardır ? Mahalle kültürünün nasıl oluştuğunu bize anlatır mısınız ?

2. Bugün İstanbul'da mahalle kültürünün ortadan kalktığını söylüyorsunuz. Tarihsel süreçte mahalle kültürü hangi aşamalarla ortadan kalktı ?

3. Mahalle kültürü ile kahvehane kültürü birbirlerini nasıl besler ?

4.Sizin gençliğinize dönersek geçmişten bugüne İstanbul'da neler değişti ? Gözlemlerinizi nelerdir ?

5. Mahalle kültürü dediğimiz kavram bugün nerelerde yaşanıyor olabilir ? Yeniden eski mahalleye dönüş sizce mümkün mü ?

Nevin TAŞ Çekimleri

Nevin Taş'ın çekimleri 25.04.2017 tarihinde Cankurtaran semtinde bulunan Erol Taş'ınKahvehanesi'nde gerçekleştirilmiştir.

Nevin TAŞ Soruları

1.Nevin Taş kimdir ? Erol Taş Kahvehanesi ile bağlantısı nedir ?

2.Cankurtaran mahallesinde yirmi yıldır muhtarlık yaptığınızı öğrendik. Bu süre içerisinde Cankurtaran'da neler değişti ?

3. Erol Taş'ın bu kahvehaneyi satın alma süreci nasıl gerçekleşti ?
4. Erol Taş zamanlarından bugüne kadar geçen sürede kahvehaneye hala aynı ilgi devam ediyor mu ?
5. Erol Taş Kahvehanesi bugünün değişen şartlarında hala mevcudiyetini sürdürebilir mi ?

Kemal KARAYEL Çekimleri

Kemal Karayel çekimleri, Nevin Taş'ın ardından Erol Taş Kahvehanesi'nde 25.04.2017 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Kahvehanenin işletmesi ile ilgisi olmayan Kemal Karayel'in çok uzun senelerdir devam ettiği bu kahvehanede, anılarını dinlemek amacıyla çekimlere o anda eklenmiştir.

Kemal KARAYEL Soruları

- 1.Siz çok eskiden beri civar semtlerde yaşamışsınız, Erol Taş'ın Kahvehanesi'ne ilk olarak ne zaman gelmeye başladınız ?
- 2.Bugün hala bu kahvehaneye gelme sebebiniz nedir ?
- 3.Şimdilerde İstanbul'da mahalle kültürünün yaşanmadığı bir semtte oturduğunuzdan söz ettiniz. Eski zamanlarla karşılaştığınızda neler değişti ?

Ö. Selahattin ATAKAN Çekimleri

Ö. Selahattin Atakan çekimleri, kendi ailesine ait olan Bebek Kahve'de 26.04.2017 tarihinde yapılmıştır.

Ö. Selahattin ATAKAN Soruları

- 1.Bebek Kahve'nin tarihi hakkında neler söylersiniz ?
- 2.Eskiden Rum balıkçı kahvesi olan bu mekan, hangi tarihlerde sizin ailenize geçmiştir ?
- 3.Gençliğinizden bugüne Bebek'te mahalle kültüründe neler değişti, sizin gözlemleriniz nelerdir ?

4.Bebek Kahve diğ er semt kahvehanelerine bakıldığında hem konumu gereği, hem de semtin zenginliğinden kaynaklı daha şanlı bir konumda, bu bağlamda sizin kahvehanecilik anlayışınızda ne değişti ?

5.Son olarak Bebek Kahve'yi gelecekte nasıl değişimler bekleyecektir ?

Kadir AKEL ekimleri

Kadir Akel ekimleri, Balat semtinde kendilerine ait olan Akel Kahvehanesi'nde 25.04.2017 tarihinde gerçekleştirilmiştir. İç mekan ve detay çekimleri de aynı gün röportaj sonrasında yapılmıştır.

Kadir AKEL Soruları

1.Bu kahvehane İstanbul'un en eski sohbet mekanlarından, bize tarihinden bahseder misiniz ?

2.Balat semti gözlemlediğimiz kadarıyla çok büyük bir değişim içerisinde, eski bir Balat'lı olarak neler söylersiniz ?

3.Bugün bu semtte, bir furya halinde kafeler ardı sıra açılmaya başladı. Kahvehanelerin bunların karşısında konumu nedir ?

4.Bu mahallenin eskileri olan sizler bu değişime nasıl bakıyorsunuz ?

5.Kahvehane kültürünün yakında bitebileceđini söylüyorsunuz. Akel Kahvehanesi sizce bu durumda ne kadar ayakta kalabilir ?

Ek 2. Resimler

Resim 1

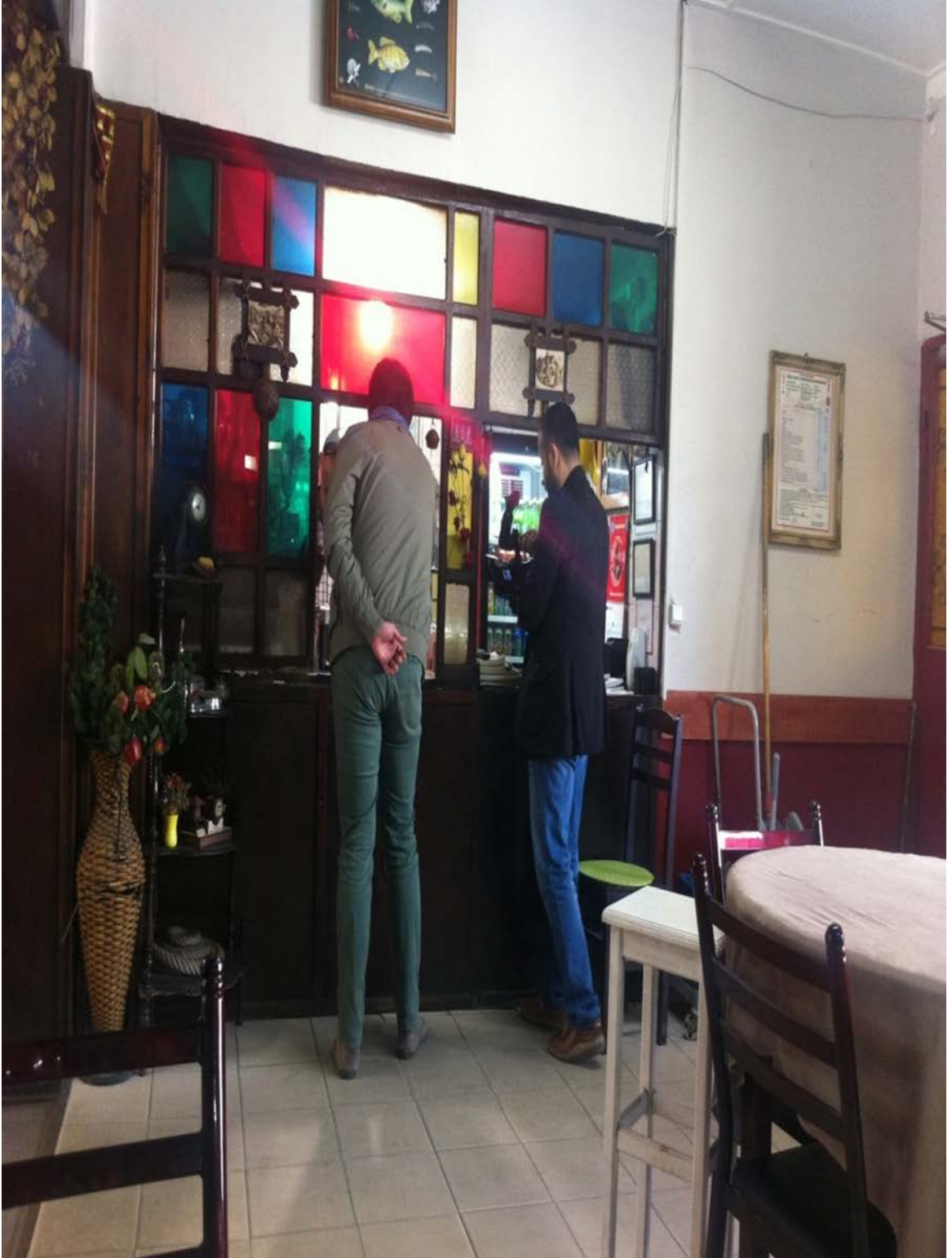
Resim 2

Resim 3

Resim 4

ÖZGEÇMİŞ

23/09/1989 tarihinde Sivas-Divriği'nde doğdum. İlkokul ve liseyi İstanbul'da okudum. 2009-2011 yılları arasında Trakya Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümünden mezun oldum. Sonrasında bir süre kitapçılarda çalıştıktan sonra Eskişehir Anadolu Üniversitesi İşletme bölümüne geçiş yaptım. 2014 yılında lisans eğitimini tamamladım. Akabinde tekrar yayıncılık sektörüne geçiş yaptım. Yapı Kredi Yayınları'nda iki ayrı dönem halinde toplamda dört yıla yakın çalıştım. Edebiyat, felsefe, sosyoloji alanlarında kendimi geliştirme fırsatını yakaladım. Sonrasında çocukluğumdan bu yana ilgilendiğim sinema bölümünde yüksek lisans yapmak için 2015 senesinde Beykent Üniversitesi'ne giriş yaptım. Dersleri vermemin akabinde Kaybolan Mahalle Kültürü'nde Eski İstanbul Kahvehaneleri isimli belgesel çalışmama başladım. Halen aynı üniversite de yüksek lisans eğitimi devam etmektedir.

Hüseyin YILDIZ